

Н. В. Ільєва

кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права та правосуддя

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ:

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Згідно із Законом України «Про нотаріат», державне регулювання нотаріальної діяльності полягає у встановленні умов допуску громадян до здійснення нотаріальної діяльності, порядку зупинення і припинення приватної нотаріальної діяльності, анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю, здійсненні контролю за організацією нотаріату, проведенні

перевірок організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства тощо [1, ст. 2-1].

Державне регулювання в широкому розумінні включає в себе весь арсенал організаційно-правових засобів впливу на відповідні суспільні відносини, які за своїм характером можуть бути як адміністративно-правовими, так і кримінально-правовими, зокрема шляхом встановлення відповідних заходів юридичної відповідальності. Державне регулювання у вузькому розумінні здійснюється за допомогою організаційно-розпорядчих засобів управлінського характеру, тобто шляхом встановлення певного режиму, дозволів, заборон та ін., тобто заходами адміністративно-правового регулювання.

Особливої уваги заслуговує розуміння співвідношення категорій «державне управління» та «державне регулювання» у сфері нотаріату. Співвідношення категорій «державне управління» і «державне регулювання» щодо нотаріату слід визначати з огляду на доктрину адміністративного права. Державне регулювання створює умови для діяльності суб'єктів та об'єктів управління в напрямі, який є бажаним для держави і за яким відбуватиметься розвиток системи управління в цілому. Державне регулювання є більш широким поняттям, ніж державне управління, оскільки охоплює ширшу сферу діяльності держави. До того ж, як слушно зазначено в літературі, існування державного регулювання без державного управління неможливе [2, с. 83].

Державне регулювання нотаріату більш пов'язане із впливом на середовище його функціонування. На цій підставі можна зауважити, що державне управління нотаріатом стосується цілеспрямованого впливу безпосередньо на об'єкти управління, використання його методів, що упорядковують діяльність суб'єктів. Такими методами можуть бути не лише примус, але й імперативні приписи щодо обов'язковості або заборони вчинення окремих нотаріальних дій, контроль і нагляд тощо.

Законом України «Про нотаріат» затвердження порядку проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання нотаріусами

порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства віднесено до сфери державного регулювання.

17 лютого 2014 року набрав чинності наказ Міністерства юстиції України № 357/5 «Про затвердження Порядку проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства» (далі — Порядок).

Аналіз цього підзаконного нормативно-правового акта свідчить про невідповідність окремих його положень вимогам Закону України «Про нотаріат». Серед основних завдань проведення перевірки, визначених п. 3 Порядку, є «виявлення порушень законодавства, яке регулює організацію роботи державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, організацію нотаріальної діяльності приватного нотаріуса, порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства», а також «...застосування до державних і приватних нотаріусів заходів реагування, передбачених законодавством, у разі виявлення під час перевірки допущених ними порушень». Крім того, посадові особи органів юстиції наділяються повноваженнями, не передбаченими законами України [3].

Визначається також, що «у разі необхідності за дорученням міністра юстиції може проводитись позапланова перевірка в загальному порядку». Відповідно до п. 10 Порядку строк проведення перевірки визначається виходячи з необхідності всебічного, повного вивчення матеріалів, документів та підготовки об'єктивного висновку. Строк перевірки може бути продовжено. При цьому не встановлено максимального строку перевірки. Така невизначеність може призвести до зловживань із боку посадових осіб органів юстиції та тиску на нотаріуса при проведенні перевірки.

Основним шляхом вирішення питання щодо удосконалення державного регулювання організації нотаріальної діяльності в Україні є прийняття єдиного законодавчого нормативного акту, в якому були б закріплені всі основні напрямки нотаріальної діяльності

На основі вивчення закордонного досвіду здійснення нотаріальної діяльності та з метою збереження єдності державного регулювання організації нотаріальної діяльності обґрунтовано доцільність прийняття Закону України «Про нотаріат та організацію нотаріальної діяльності в Україні».

Отже, ключовими тенденціями розвитку організаційно-правових засад державного регулювання нотаріальної діяльності є: а) орієнтація вітчизняного законодавства на входження до латинської системи нотаріату; б) зміна змісту та меж державного впливу на нотаріальну діяльність (повний перехід від державного управління до державного регулювання нотаріальної діяльності); в) зміни в структурі самого об'єкта регулювання у вигляді переходу до єдиної форми нотаріальної діяльності; г) зміна форм та методів державного регулювання нотаріальної діяльності.

Література

1. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 р. № 3425-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 39. — Ст. 383.
2. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник у 2 т. / ред. колегія: В. Б. Авер'янов та ін. — К. : Юридична думка, 2007. — Том 2. Загальна частина. — 692 с.
3. Про затвердження Порядку проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства [Електронний ресурс] : наказ Міністерства юстиції України від 17 лютого 2014 р. № 357/5. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0298-14>.